

**ΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΜΙΑΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ

- μάθημα: Ιστορία Α΄ Γυμνασίου.

- διδακτική ενότητα [υποδιαιρεμένη σε τρία τμήματα] :

[κεφ. ΣΤ΄] Ηγεμονικοί ανταγωνισμοί και κάμψη των Ελληνικών πόλεων (431-362 π.Χ.).

1. «Τα αίτια και οι αφορμές του Πελοποννησιακού πολέμου – Ο Αρχιδάμειος πόλεμος (431-421 π.Χ.).».
2. Η εκστρατεία στη Σικελία (415-413) – Ο Δεκελεικός πόλεμος (413-404 π.Χ).
3. Η ηγεμονία της Σπάρτης: Μια κυριαρχία σε αμφισβήτηση.
4. η κυριαρχία της Θήβας στην Ελλάδα

[- Ύλη (διδασκτέα): Από το βιβλίο των Θεόδωρου Κατσουλάκου, Γεωργίας Κοκορού-Αλευρά, Βασιλείου Σκουλάτου, (2006), *Αρχαία Ιστορία Α΄ Γυμνασίου (Βιβλίο μαθητού)*, (Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.), σελ. 83-94.

Γνωστικοί Διδακτικοί Στόχοι στο πρώτο τμήμα της ενότητας:

- Γενικός στόχος:

Στο τέλος του μαθήματος να είναι σε θέση οι μαθητές:

1. Να κατανοήσουν τη διαφορά ανάμεσα στα αίτια και τις αφορμές.
2. Να διατυπώνουν προφορικά ή γραπτά τα κύρια χαρακτηριστικά της 1ης φάσης του Πελοποννησιακού πολέμου.

- Ειδικοί στόχοι – γνωστικοί, συναισθηματικοί, ψυχοκινητικοί - :

1. Να διακρίνουν ανάμεσα σε αίτια και αφορμές ειδικά του Πελοποννησιακού πολέμου.
2. Να αξιολογήσουν τις συνέπειες του Πελοποννησιακού πολέμου και να εκτιμήσουν την αξία της ειρήνης.
3. Να προσδιορίζουν το περιεχόμενο των όρων «Πελοποννησιακός πόλεμος», «δημαγωγοί», «αποστασίες».
4. Να αντλούν πληροφορίες από τις πηγές και να τις συσχετίζουν με εκείνες του βασικού κειμένου του βιβλίου τους.

- Μέσα διδασκαλίας: σχολικό βιβλίο (βασικό κείμενο, γραπτές και εικονιστικές πηγές), άλλα σχετικά βιβλία, Ε.Μ.Δ., φύλλο εργασίας ή πίνακας.

ΠΟΡΕΙΑ

- Προετοιμασία :

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ξεκινήσει ενημερώνοντας τους μαθητές για τις κύριες ιστορικές πηγές του Πελοποννησίου Πολέμου (Θουκυδίδης, Ξενοφών, Πλούταρχος). [Ulrich Wilcken].

Στη συνέχεια, μπορεί να αντιδιαστείλει τους Περσικούς πολέμους (για τους οποίους έχει γίνει λόγος σε προηγούμενα μαθήματα) με τον Πελοποννησιακό πόλεμο, το αντικείμενο του νέου μαθήματος, αναφέροντας ότι οι μεν αποτελούσαν εξωτερική απειλή για τις ελληνικές πόλεις, η οποία όμως αντικρούστηκε με επιτυχία, ενώ ο δε αποτέλεσε εσωτερική διαμάχη μεταξύ των ελληνικών πόλεων, που συνασπίστηκαν σταδιακά σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα (εδώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο χάρτης της σ. 82 του σχολικού βιβλίου) και τις οδήγησε τελικά στην καταστροφή, αναιρώντας ουσιαστικά και τα προηγούμενα οφέλη των Περσικών πολέμων.

Η μετάβαση από τον συνασπισμό και την νίκη κατά των Περσών στον αλληλοσπαραγμό των ελληνικών πόλεων, κατά την διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, μπορεί να εξηγηθεί με την αναφορά του διδάσκοντος στην επικράτηση της Αθηναϊκής ηγεμονίας στο Αιγαίο, δια μέσου της Δηλιακής συμμαχίας (για την οποία έχει γίνει λόγος σε προηγούμενο μάθημα), και στις συνακόλουθες μέγιστες οικονομικές επιπτώσεις της, θετικές μεν για την Αθήνα, αρνητικές όμως για δύο μεγάλες πόλεις της Πελοποννησιακής Συμμαχίας, την Κόρινθο και τα Μέγαρα (πρβλ με «Μεγαρικό ψήφισμα»), πόλεις-κύριοι οικονομικοί ανταγωνιστές της Αθήνας στο εμπόριο. => Οι Κορίνθιοι παρασύρουν τους Σπαρτιάτες σε πόλεμο κατά των Αθηναίων. => συνακόλουθος φόβος των Σπαρτιατών και των συμμάχων τους για απειλή σε βάρος των συμφερόντων τους.

Σκόπιμο είναι να προσθέσει στο σημείο αυτό ο εκπαιδευτικός ότι ο φόβος επιτεινόταν από την καχυποψία εξαιτίας των πολιτειακών διαφορών (δημοκρατικοί - αριστοκρατικοί) μεταξύ των δύο πλευρών.

Μέθοδος: αφήγηση, επίδειξη.

Μορφή: μονολογική.

Χρόνος 10'.

- Προσέλαση

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να διαβάσουν την 1η γραπτή πηγή του βιβλίου τους (σ. 85) και από έναν τυχαία επιλεγμένο μαθητή να εξηγήσει προφορικά γιατί χάθηκε «η τελευταία ευκαιρία για την αποτροπή του πολέμου». Ως σωστή απάντηση θα πρέπει να εκληφθεί η αναφορά στην αμοιβαία καχυποψία των δύο πλευρών, αφενός, των Σπαρτιατών που έστειλαν πρέσβη ενώ καιροφυλακτούσαν οι στρατιωτικές τους δυνάμεις, αφετέρου, των Αθηναίων που το θεώρησαν μειωτικό να διαπραγματευτούν υπ' αυτούς τους όρους.

Με την βοήθεια των δύο επόμενων γραπτών πηγών (την 2η της σ. 84 και εκείνη της σ. 85) και λαμβάνοντας υπόψη την βασική αφήγηση του σχολικού βιβλίου, οι μαθητές μπορούν να διερευνήσουν τις ολέθριες συνέπειες του Πελοποννησιακού πολέμου, στο πλαίσιο μιας σύντομης συζήτησης στην τάξη.

Ένας τυχαία επιλεγμένος μαθητής μπορεί να συνοψίσει τα βασικά σημεία του μαθήματος, διακρίνοντας σε αίτια, αφορμές και συνέπειες του Πελοποννησιακού πολέμου.

Μέθοδος: ατομική μελέτη και κατευθυνόμενος διάλογος.

Μορφή: μονολογική και διαλογική αντίστοιχα.

Χρόνος: 15'.

- Εμπέδωση

Με κλειστά τα βιβλία πλέον, ο εκπαιδευτικός μοιράζει σε φωτοτυπία ένα φύλλο εργασίας στην τάξη. Σε αυτό αποτυπώνεται το εννοιολογικό διάγραμμα του μαθήματος και ζητείται η συμπλήρωση του:

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ			
ΑΙΤΙΑ			
ΑΦΟΡΜΕΣ			
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ			
ΦΑΣΕΙΣ			

ΧΩΡΟΙ (θέατρα πολέμου) 1ης φάσης			
ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΤΑΚΤΙΚΕΣ 1ης φάσης			
ΗΓΕΤΕΣ 1 ^{ης} φάσης			
ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ			
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ			

Το ίδιο εννοιολογικό διάγραμμα θα μπορούσε να είχε αναγραφεί στον **πίνακα**, όπως παρακάτω, και η συμπλήρωση-ανάλυσή του στα επιμέρους θα μπορούσε να γίνει προφορικά από την τάξη.

Ιστορικές πηγές	Αίτια
Αφορμές	Συνέπειες
Φάσεις	Χώροι (θέατρα πολέμου)
Πολεμικές τακτικές	Ηγέτες 1ης φάσης
Αντίπαλοι	Πολιτεύματα

Τυχαία επιλεγμένοι μαθητές συμπληρώνουν σταδιακά κενά, υπό τον έλεγχο αλλά και με την βοήθεια των υπόλοιπων συμμαθητών τους. Αν χρειαστεί σε κάποιο σημείο, που αφήνεται για το τέλος, παρεμβαίνει ο εκπαιδευτικός. Η ορθά συμπληρωμένη μορφή του φύλλου εργασίας θα πρέπει να λάβει την εξής μορφή:

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	Θουκυδίδης	Ξενοφών	Πλούταρχος
ΑΙΤΙΑ	Συμφέροντα - ανταγωνισμοί	Νοοτροπίες - αντιλήψεις	
ΑΦΟΡΜΕΣ	Αντιπαλότητα Κερκυραίων – Κορινθίων, παρέμβαση Αθηναίων	Αποστασία Ποτίδαιας	Κατά Μεγαρέων Ψήφισμα
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ	Καταστροφές	θάνατοι	Παρακμή ελληνικών πόλεων

ΦΑΣΕΙΣ	Αρχιδάμειος πόλεμος	Σικελική εκστρατεία	Δεκελεικός πόλεμος
ΧΩΡΟΙ (θέατρα πολέμου) 1ης φάσης	Πλάταια, Αττική	Λέσβος, Σφακτηρία	Αμφίπολη
ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΤΑΚΤΙΚΕΣ 1ης φάσης	Ληλασία	Αντίποινα, αντιπερισπασμός	Αποστασία
ΗΓΕΤΕΣ 1ης φάσης	Περικλής, δημαγωγοί, Κλέων, Νικίας	Αρχίδαμος, Βρασίδης	
ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ	Αθηναίοι και σύμμαχοι	Σπαρτιάτες και σύμμαχοι	
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ	Δημοκρατικοί	Αριστοκρατικοί	

Μέθοδος: ατομική μελέτη και κατευθυνόμενος διάλογος.

Μορφή: μονολογική και διαλογική αντίστοιχα.

Χρόνος 15'.

Τέλος, σκόπιμο θα ήταν να ζητήσει ο εκπαιδευτικός από έναν τυχαία επιλεγμένο μαθητή να διευκρινίσει προφορικά και την διαφορά μεταξύ «συμμαχίας» και «ηγεμονίας» αναφερόμενος στις περιπτώσεις των «αποστασιών».

Μέθοδος: ατομική μελέτη, μορφή: μονολογική, χρόνος 5'.

ΓΡΑΠΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ (1)

Στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να συσχετίσουν τις βασικές έννοιες του μαθήματος με τις θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες. Από μία τέτοια συσχέτιση προκύπτει ένας πίνακας αντιστοίχισης όπως ο παρακάτω:

<i>Θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης</i>	<i>Έννοιες του μαθήματος</i>
Χώρος, χρόνος	Φάσεις και θέατρα του πολέμου
Μεταβολή	Συνέπειες πολέμου
- Ομοιότητα – διαφορά, - νοοτροπία	Δημοκρατικοί - Αριστοκρατικοί και άλλες συγκρίσεις μεταξύ των δυο πλευρών
Αλληλεπίδραση, επικοινωνία.	Αίτια, αφορμές και συνέπειες. Πολεμικές τακτικές (ως μορφές σύγκρουσης).
Άτομο - σύνολο	Ηγέτες και παρατάξεις
Σύστημα	Συμμαχίες, ηγεμονία
Πολιτισμός	Νοοτροπίες - αντιλήψεις

ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ (2)

Ποιοί από τους όρους «δημαγωγοί», «σπονδές» και «ψηφισμα» χρησιμοποιούνται σήμερα και με ποιο νόημα;

Η ορθή απάντηση θα πρέπει να κάνει λόγο, αναλυτικότερα και με παραδείγματα ίσως από τον τύπο, για την παρόμοια χρήση του πρώτου και του τρίτου όρου στη σημερινή εποχή, αλλά και για την σπανιότητα της χρήσης του δευτέρου.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / PROJECT

1. Αναζήτηση, -μέσα από το Διαδίκτυο- φωτογραφίες και παραστατικές εικόνες στον Παγκόσμιο Τύπο (εφημερίδες, περιοδικά) με σκηνές από εμφυλίους πολέμους.

2. - Τίτλος: «Καλλιτεχνικές απεικονίσεις του οπλισμού των στρατιωτών στην αρχαιότητα».

3. - Τίτλος: «Καλλιτεχνικές απεικονίσεις των Θεών στην αρχαιότητα».

- Στόχοι: Οι μαθητές :

1) Να γνωρίσουν ορισμένες εκφράσεις της αρχαίας τέχνης – ζωγραφική, γλυπτική, αγγειογραφία - σε συνάρτηση με τα ιστορικά συμφραζόμενά τους.

2) Να καλλιεργήσουν την αισθητική αγωγή τους.

3) Να συνεργαστούν αναπτύσσοντας τις διερευνητικές και εκφραστικές δυνατότητες τους.

- Άξονες δραστηριοτήτων στο τρίτο σχέδιο εργασίας:

1ος). Συγκέντρωση απεικονίσεων και των συναφών ιστορικών στοιχείων τους (δημιουργός, χρονολόγηση, περίσταση δημιουργίας, ρόλος του έργου – π.χ. ως αφιέρωμα/ανάθημα σε ναό, ως απεικόνιση σε νόμισμα, ως διακόσμηση αγγείου, ως τοιχογραφία, κλπ. - μεταγενέστερη τύχη του έργου). Αυτό μπορεί να γίνει α) με την ηλεκτρονική, μέσω διαδικτύου, επίσκεψη σε ιστοσελίδες ελληνικών και ξένων Μουσείων, μέσω του www.culture.gr (Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού), και β) με την άντληση στοιχείων από βιβλία σχετικά με την αρχαία Μυθολογία και ιστορία και την Ιστορία της Τέχνης, πιθανώς από την βιβλιοθήκη του σχολείου ή άλλες βιβλιοθήκες.

2ος). Κατηγοριοποίηση των εκθεμάτων (εικόνων), ανάλογα με το είδος ή την εποχή τους και πλαισίωσή τους με τα σχετικά ιστορικά στοιχεία.

3ος). Σύνταξη ενός γραπτού κειμένου (σε μορφή έκθεσης), με εικόνες, περιόδους, χαρακτηριστικά και πηγές, το οποίο θα μπορούσε να λάβει και την μορφή ηλεκτρονικής παρουσίασης στο πρόγραμμα Power Point.

- θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης: Πολιτισμός (τέχνη-δημιουργία), αλληλεπίδραση-επικοινωνία, νοοτροπία.

- Προεκτάσεις: Αισθητική Αγωγή, Γλώσσα, Πληροφορική.

ΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ:
«Η περίοδος της Λατινοκρατίας και τα ελληνικά κράτη»
ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ

- **Μάθημα:** Ιστορία β΄ Γυμνασίου.
- **Τίτλος διδακτικής ενότητας:**
«Η περίοδος της Λατινοκρατίας και τα ελληνικά κράτη».
- **Ύλη (διδασκτέα):** Από το βιβλίο των Ιωάννη Δημητρούκα & Θ. Ιωάννου (2006), *Μεσαιωνική και νεότερη Ιστορία Β΄ Γυμνασίου*, (Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.), σελ. 62-63.
- **Παράλληλη τροφοδότηση μαθήματος (βιβλιογραφία, Λογοτεχνία, Ε.Μ.Δ., DVD με κινηματογραφική ταινία, αντίστοιχο αρχείο Σχολείου):**
 - (1). **-Ιστορικές πηγές:**
 - (1.1). -*Χρονικόν του Μορέως*.
 - (1.2). -*Χρονικόν των Τόκκο*, [Ανωνύμου].
 - (1.3). -*Αρχαιολογικοί Οδηγοί (Μυστράς, Μεθώνη, Ναύπακτος, κλπ.)*.
 - (2). **-Εικονογραφημένο/α βιβλίο/α με Μεσαιωνικά Κάστρα» :**
[τίτλοι αντίστοιχων βιβλίων, αν δεν υπάρχει ευχέρεια χρήσης ηλεκτρονικής πληροφόρησης, ή αν δεν υπάρχει Βιβλιοθήκη στο Σχολείο]:
 - 2.1. -Cristopher Gravett (κείμενα) & Geoff Dann (φωτογραφία), *Κάστρα: Ανακαλύψτε τον μεσαιωνικό κόσμο των κάστρων: πώς κτίστηκαν και πώς ήταν η ζωή των ανθρώπων μέσα σ' αυτά*, (εκδόσεις «Ερευνητές»).
 - 2.2. -Fiona MacDonald (κείμενα) & Mark Bergin, *Μεσαιωνικό Κάστρο*, (εκδόσεις «Μοντέρνοι Καιροί»).
 - (3) **-Λογοτεχνικά βιβλία (Λογοτεχνία για έφηβους και μεγάλους):**
 - (3.1). -Δημήτρης-Ραβανής Ρέντης, *Η Ωραία Ελένη των γαϊδάρων*, (εκδ. Gutenberg).
 - (3.2). -Άγγελου Τερζάκη, *Πριγκιπέσσα Ιζαμπώ*.
 - (3.3). -Νίκου Τσιφόρου, *Εμείς και οι Φράγκοι*.
 - (3.4). -Ουμπερτο Έκκο, *Μπαουντολίνο*.

ΣΤΟΧΟΙ

Γενικός στόχος:

Στο τέλος του μαθήματος να είναι σε θέση οι μαθητές να παρουσιάζουν, σε αδρές γραμμές, την πορεία των λατινικών και ελληνικών κρατών που διαδέχτηκαν την Βυζαντινή αυτοκρατορία μετά το 1204.

Ειδικοί στόχοι:

-Γνωστικοί στόχοι:

1. Να παρουσιάζουν τα βασικά χαρακτηριστικά των λατινικών και ελληνικών κρατών που ιδρύθηκαν μετά το 1204.
2. Να προσδιορίζουν το περιεχόμενο των όρων:
Λατινοκρατία, Αυτοκρατορία Κωνσταντινούπολης, Βασίλειο Θεσσαλονίκης, Δουκάτο Αθηνών, Πριγκιπάτο Αχαΐας, Αυτοκρατορία Τραπεζούντας, Αυτοκρατορία Νίκαιας, Κράτος Ηπείρου, Δεσποτάτο του Μυστρά.
3. Να αξιολογήσουν την συνάντηση, συνύπαρξη και αντιπαράθεση στον ίδιο χώρο της Εγγύς Ανατολής, τριών διαφορετικών πολιτισμών: του Βυζαντινού, του Λατινικού και του Μουσουλμανικού.
4. Να συσχετίζουν το περιεχόμενο των γραπτών και εικονιστικών πηγών με τις πληροφορίες του βασικού, αφηγηματικού κειμένου του σχολικού βιβλίου.

-Συναισθηματικοί στόχοι:

Να συναισθανθούν τη θέση και την κατάσταση των Ελλαδιτών στην περίοδο των πολέμων, καθώς και στην περίοδο κατοχής τους από τους Φράγκους.

-Ψυχοκινητικοί στόχοι:

-Να ενδιαφερθούν να αναγνώσουν λογοτεχνικά βιβλία ιστορικού περιεχομένου, όπως τα προτεινόμενα, κ.ά. => Να αγαπήσουν τη Λογοτεχνία.

-Να ενδιαφερθούν να παρακολουθήσουν μια ταινία αντίστοιχου περιεχομένου.

-Να μελετήσουν μόνοι τους βιβλία Μεσαιωνικής Ιστορίας.

- Μέσα διδασκαλίας: σχολικό βιβλίο (βασικό κείμενο, γραπτές και εικονιστικές πηγές), φύλλο προετοιμασίας μαθήματος/εργασίας.

ΑΦΟΡΜΗΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Διαβάζουμε στους μαθητές ένα ποίημα από το μυθιστόρημα του Δημήτρη-Ραβανή Ρέντη, *Η Ωραία Ελένη των γαϊδάρων*, (εκδ. Gutenberg):

Τρέξε, κόσμε, πρόλαβε!

Μάθε ιστορία:

για 'να γάιδαρο έγινε

τόση φασαρία.

Δεν είν' για το γάιδαρο

και για το σαμάρι,

ήταν που μας πάτησαν

τα νησιά... γαϊδάροι!

ΠΟΡΕΙΑ

=>

- Προετοιμασία

Ο εκπαιδευτικός μπορεί, αρχικά, να κάνει συνοπτικά λόγο για την συνθήκη «διανομής της Ρωμανίας»(*), ώστε να συνδέσει την δημιουργία των Λατινικών και Ελληνικών Κρατών που διαδέχτηκαν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία το 1204 με το προηγούμενο μάθημα και ειδικά με την 4η Σταυροφορία.

Στη συνέχεια, ενδείκνυται να χρησιμοποιήσει τον χάρτη της σ. 64 του σχολικού βιβλίου, εις τον οποίον αποτυπώνεται με ευκρίνεια η γεωπολιτική κατάσταση στην Εγγύς Ανατολή στις αρχές της Λατινοκρατίας.

Αμέσως μετά, ο εκπαιδευτικός μπορεί να εισαγάγει το ερώτημα - ως πρόβλημα προς διερεύνηση – ποια ήταν η σχέση μεταξύ Λατίνων και υπηκόων της καταλυμένης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

(*) Μετά την πρώτη παρέκλιση της 4^{ης} Σταυροφορίας -που οδήγησε το 1202 στην ανακατάληψη της Δαλματικής πόλης Ζάρα από τους Σταυροφόρους για χάρη των Βενετών, ώστε να ανταμειφθούν οι τελευταίοι για τις ναυτικές υπηρεσίες τους- ακολούθησε η δεύτερη παρέκκλιση, που οδήγησε τελικά στην άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204, αφού προηγήθηκε το 1203 η συμφωνία του Αλέξιου Αγγέλου, γιου του Ισαακίου Β' (του Βυζαντινού αυτοκράτορα που εκθρονίσθηκε από τον αδελφό του τον Αλέξιο Γ'). Η συμφωνία επικυρώθηκε στην Κέρκυρα (Μάιος 1203) και αποτέλεσε τη βάση της συνθήκης για την «διανομή της Ρωμανίας» (Μάρτιος 1204), στην οποία καθορίστηκε επακριβώς τι θα διανεμόταν από την Βυζαντινή Αυτοκρατορία και ανάμεσα σε ποιούς από την πλευρά των Σταυροφόρων. (Βλ. Οικονομίδης Νικ., «Η Δ' Σταυροφορία ...», στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (συλλογικό έργο, «Εκδοτική Αθηνών»), τόμος Θ', 1980, σ. 37-40).

- Μέθοδος: αφήγηση και επίδειξη. - Μορφή: μονολογική. - Χρόνος 10'.

=>

- Προσπέλαση:

Οι μαθητές αναζητούν στοιχεία στο βιβλίο τους για να απαντήσουν στο παραπάνω ερώτημα.

Το πιο λογικό είναι να διαμορφώσουν την άποψη ότι οι σχέσεις ήταν ανταγωνιστικές, εχθρικές και να επικαλεστούν:

1^{ον}) τη δεύτερη γραπτή πηγή (στη σ. 63 του σχολικού βιβλίου) - πρόκειται για απόσπασμα από το *Χρονικόν του Γαλαξειδίου*, του ιερομόναχου Ευθυμίου Πενταγιώτη, στο οποίο περιγράφεται με μελανά χρώματα η συμπεριφορά των Φράγκων σε βάρος των κατοίκων των Σαλώνων (σημερινή Άμφισσα Στερεάς Ελλάδας) -,

2^{ον}) την μάχη της Πελαγονίας (1259),

3^{ον}) το «ξόπνημα ενός εθνικού συναισθήματος στον Ελληνισμό», που στρεφόταν κατά των Λατίνων.

Ένας τυχαία επιλεγμένος μαθητής αναλαμβάνει να απαντήσει στο αρχικό ερώτημα του εκπαιδευτικού, στο πλαίσιο μιας σύντομης συζήτησης στην τάξη.

=>

Μέθοδος: ατομική εργασία και κατευθυνόμενος διάλογος.

Μορφή: μονολογική και διαλογική αντίστοιχα. Χρόνος: 10΄.

=>

Θα ήταν ωστόσο μονομερές και διαστρεβλωτικό της ιστορικής αλήθειας αν οι μαθητές έμεναν με αυτή την εντύπωση μόνον. Για λόγους αντικειμενικότητας χρειάζεται να θιγούν, πολύ συνοπτικά, και τα στοιχεία εκείνα που διευκόλυναν την προσέγγιση και, σε ορισμένες περιπτώσεις, την συνεργασία κατακτητών και κατακτημένων, Λατίνων και υπηκόων της πρώην Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ένα τέτοιο στοιχείο αποτελεί η συγγένεια των θεσμών της Βυζαντινής πρόνοιας και του Δυτικού φέουδου, η οποία επέτρεψε σε Βυζαντινούς προνοιάρχους να διατηρήσουν την τοπική ισχύ τους αποδεχόμενοι, με όρκους υποτέλειας, την υποταγή στους Λατίνους. (Πρβλ.: Σχολ. βιβλίο, σ. 75. –Σβορώνος Ν., «Οι εξελίξεις στην οικονομία και την κοινωνία ...», στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (συλλογικό έργο, «Εκδοτική Αθηνών»), τόμος Θ΄, 1980, σ. 71). Οφείλει, επίσης, για τους ίδιους λόγους, και με τη βοήθεια του χάρτη της σ. 64 του σχολικού βιβλίου, να παρουσιάσει την πιο σύνθετη εικόνα ενός γεωπολιτικού συστήματος, της Εγγύς Ανατολής (Βαλκανίων και Μικράς Ασίας), στο οποίο Λατίνοι, Βυζαντινοί, Βούλγαροι και Τούρκοι ανταγωνίζονταν, συγκρούονταν ή συμμαχούσαν περιστασιακά μεταξύ τους, επιδιώκοντας πάντοτε την κυριαρχία. Συγκρούσεις υπήρξαν, εξάλλου, και μεταξύ των ελληνικών κρατών, π.χ. ανάμεσα στο «δεσποτάτο» της Ηπείρου και την Αυτοκρατορία της Νίκαιας (βλ. Nicol D., «Από την άλωση ως την ανάκτηση της Κων/λης (1204-1261)», στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (συλλογικό έργο, «Εκδοτική Αθηνών»), τόμος Θ΄, 1980, passim).

=>

Μέθοδος: αφήγηση-επίδειξη. Μορφή: μονολογική. Χρόνος 10΄.

– Εμπέδωση

Με βάση το σχολικό βιβλίο, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές του να συντάξουν, αρχικά, έναν κατάλογο με τα λατινικά και ελληνικά κράτη που διαδέχτηκαν την Βυζαντινή αυτοκρατορία το 1204.

ΚΑΤΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ 1204

Λατινικά κράτη	Ελληνικά κράτη
Αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης	Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας
Βασίλειο της Θεσσαλονίκης	Κράτος της Ηπείρου
Δουκάτο των Αθηνών	Αυτοκρατορία της Νίκαιας

Πριγκιπάτο της Αχαΐας	Δεσποτάτο του Μυστρά
-----------------------	----------------------

-Μέθοδος: ατομική μελέτη. **-Μορφή:** μονολογική. **-Χρόνος 5'.**

Εισ το εφεξής της πορείας διδασκαλίας μας διδακτικά βήματα:

=>

Βήμα πρώτον :

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να μοιράσει σε φύλλο εργασίας (φωτοτυπίες) την παρακάτω γραπτή πηγή και να θέσει το ερώτημα:

«Τι συμπεραίνετε για την πολιτική των Βιλλεαρδουίνων στην Πελοπόννησο και τις αντιδράσεις που προκάλεσε;».

Πηγή: Αθηνά Ταρσούλη, *Κάστρα και πολιτείες του Μοριά*, σ. 71-72. (Αναφέρεται στο Δημητρούκας Ι. & Ιωάννου & Μπαρούτας, 2003, σ. 74):

[Το κάστρο του Μυστρά]

«Το κάστρο του Μυστρά στάθηκε ένα από τα δυνατότερα καστέλια του Μοριά για τη στρατηγική του θέση· το έχτισε με πολύ μεράκι ο φράγκος πρίγκιπας Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος το 1249, ύστερα από την κατάληψη της Μονεμβασίας. Έβαλε μέσα πύργους για τους ιππότες, σπίτια για τους φύλακες, αποθήκες, πλακόστρωτες αυλές, το στόλισε με ψηλές τοξοθυρίδες και το έκανε “κάστρον ισχυρόν με άνδρας ανδρειωμένους”, για να προσέχει απ’ εδώ τις ανυπόταχτες φυλές που είχαν πλημμυρίσει τον Ταύγετο ... ».

Η αναμενόμενη ως σωστή απάντηση εκ μέρους κάποιου τυχαία επιλεγμένου μαθητή, που ελέγχεται από την υπόλοιπη τάξη, θα πρέπει να επισημάνει:

1ον): την προσπάθεια των Βιλλεαρδουίνων να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στην Πελοπόννησο, με την επιμελημένη κατασκευή ενός «καστελιού» σε οχυρή τοποθεσία, αλλά και

2ον) τις αντιδράσεις από τους Έλληνες των περιχώρων, τις «ανυπόταχτες φυλές...».

Μέθοδος: ατομική μελέτη - εργασία με γραπτή πηγή, κατευθυνόμενος διάλογος. **Μορφή:** μονολογική και διαλογική διαδοχικά. **Χρόνος:** 10'.

Βήμα δεύτερον :

- Ο εκπαιδευτικός επιδεικνύει από ένα εικονογραφημένο βιβλίο – για παράδειγμα, ένα από τα προαναφερθέντα βιβλία, την αρχιτεκτονική μορφή των μεσαιωνικών κάστρων, ή ειδικότερα από την εποχή της Λατινοκρατίας, και ζητάει από τους μαθητές να ανακαλύψουν τον μεσαιωνικό κόσμο των κάστρων: πώς κτίστηκαν και πώς ήταν η ζωή των ανθρώπων μέσα σ’ αυτά. Μέσα από τις έγχρωμες φωτογραφίες κάστρων και με τις δικές μας κατάλληλες ερωτήσεις, το βιβλίο-λεύκωμα προσφέρει μια μοναδική αποκαλυπτική “ματιά” στη μεσαιωνική ζωή, από την κατασκευή ενός κάστρου έως την καταστροφή του στην πολιορκία.

- Κατάλληλες ερωτήσεις, ώστε οι μαθητές, παρατηρώντας τις φωτογραφίες να μας απαντούν, όπως π.χ.:

-πώς έφερναν νερό στα κάστρα κατά τη διάρκεια της πολιορκίας; -πώς έσκαβαν οι πολιορκητές κάτω από τα τείχη του κάστρου; -πώς έχτιζαν βιαστικά τα κάστρα τους οι Νορμανδοί; -Πώς λειτουργούσαν τα πρώτα όπλα; -γιατί οι στρογγυλοί πύργοι ήταν καλύτεροι από τους τετράγωνους; -ποια ήταν η δουλειά του καστελλάνου; -γιατί κρατούσαν τις κατσίκες στην αυλή του κάστρου; -πώς σκαρφάλωναν στα τείχη οι εχθροί; -τι περιελάμβανε ένα μεσαιωνικό γεύμα; -γιατί σε πολλά κάστρα υπήρχαν μόνιμοι ξυλουργοί και μεταλλουργοί; -γιατί τα κάστρα των Σταυροφόρων ήταν τόσο δυνατά;

Βήμα τρίτον :

Με βάση: αφενός την παραπάνω δοθείσα ιστορική πηγή (Ταρσούλη, [Το κάστρο του Μυστρά] ό.π.), αφετέρου αυτή που παρατίθεται στη συνέχεια, καθώς και με τη χρήση των εικονογραφημένων περί κάστρων βιβλίων, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να φανταστούν και να σχεδιάσουν στο σπίτι τους ένα κάστρο από την εποχή της Λατινοκρατίας, μία όψη του εξωτερική ή εσωτερική, ή μια συνοδεία (κουστωδιά) ιπποτών.

=>

«Από δω πάνω ο Βιλλεαρδουίνος καμάρωνε και την απέραντη Λακεδαιμονία του, όπου έβγαινε σεριάνι με ογδόντα ιππείς της Καμπανίας και της Βουργουνδίας, χρυσοσπυρονάτους πάνω σε χρυσοποίκιλτα άλογα, ακολουθούμενος κι από χίλιους σιδερόφραχτους καβαλαρέους. Ήτανε τόσο μεγαλόπρεπη αυτή η πομπή του Βιλλεαρδουίνου, ώστε, καθώς λένε οι ιστορικοί, από τον καιρό της αρχαίας Σπάρτης δεν είχαν ξαναφανεί στις όχθες του Ευρώτα λαμπρότεροι πολεμιστές. Κι αυτό, γιατί η αυλή του πρίγκιπα της Αχαΐας στάθηκε η κυριότερη σχολή του ιπποτισμού και της πολεμικής τέχνης στην Ανατολή». (Πηγή: Αθηνά Ταρσούλη *Κάστρα και πολιτείες του Μοριά*, = Δημητράκος, 71-72. Αναφέρεται στο: Καλοκαιρινός Κ., (2002), *Βυζαντινή Ιστορία 610 μ.Χ.-1453*, Β' Εν.Λυκ.Γεν.Παιδ., σ. 209.

Η άσκηση αποβλέπει στην ανάπτυξη των κιναισθητικών/ψυχοκινητικών δεξιοτήτων των παιδιών με ταυτόχρονη κινητοποίηση της ιστορικής φαντασίας τους. Η σχεδίαση ενός φράγκικου ή βενετσιάνικου κάστρου δεν αποτελεί «ξένο τόπο» για τα παιδιά. Οποσδήποτε, θα έχουν ήδη στο μυαλό τους συναφείς εικόνες με κάστρα και ιππότες από την τηλεόραση, τον κινηματογράφο, τον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, από τουριστικούς οδηγούς ή, απλά, από τα παιδικά τους παραμύθια.

=>

ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ (1)

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές -αφού λάβουν υπόψη τη βασική αφήγηση του σχολικού βιβλίου τους, τις πηγές-παραθέματα, όσα άκουσαν κατά την διάρκεια του μαθήματος, καθώς και τις παρακάτω δύο (α' και β') γραπτές πηγές, οι οποίες θα μοιραστούν σε φωτοτυπία- να συντάξουν δυο παραγράφους με θέμα τη σχέση των Λατίνων κατακτητών με τους πληθυσμούς της Βυζαντινής αυτοκρατορίας που καταλύθηκε το 1204.

Μία ικανοποιητική απάντηση θα πρέπει να αναδεικνύει τις αντιπαλότητες, λόγω της κυριαρχίας των μεν στους δε, λόγω της δογματικής διαφοράς, λόγω της καταπιεστικής πολιτικής που ακολουθήθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις, αλλά, θα πρέπει να αναφέρεται και στις εξαιρέσεις, επισημαίνοντας τις σχετικές αιτίες και παραπέμποντας στις πηγές που κάνουν λόγο γ' αυτές.

Κείμενο α': [Λατίνοι και Έλληνες συνεργάζονται]:

«Υπήρχε μεγάλη συνεργασία μεταξύ των Ελλήνων και των Λατίνων εισβολέων. Όταν οι Φράγκοι έφτασαν στην κεντρική Ελλάδα έγιναν δεκτοί με εγκαρδιότητα, μια παράξενη στάση, σύμφωνα με τον Χωνιάτη, ενώ η υποδοχή που επιφυλάχθηκε στον αυτοκράτορα Ερρίκο, όταν επισκέφθηκε τη Θήβα και τη Χαλκίδα το 1209, στην οποία περιλαμβάνονταν μουσικοί και εκδηλώσεις "απέραντης χαράς" από τους άρχοντες της πόλης και της περιοχής, δείχνει ότι η δημοτικότητα των Φράγκων δεν είχε ακόμη μειωθεί. Για πολλά άτομα στις επαρχίες, που δεν είχαν στενούς δεσμούς με τη βυζαντινή αυλή ή την ορθόδοξη ιεραρχία, οι Φράγκοι δεν θεωρήθηκαν απειλή».

Πηγή: Peter Lock, (1998), *Οι Φράγκοι στο Αιγαίο, 1204-1500*, (Αθήνα, εκδ. Ενάλιος, σ. 454).

Κείμενο β' : [Η "φιλελληνική" πολιτική των Ατζαγιόλι].

«Το εγχώριο στοιχείο επί Ατζαγιόλι δεν κατείχε μόνο στην παραγωγική διαδικασία σημαντική θέση, αλλά και στην άσκηση της εξουσίας. Αναγνωρίστηκε δηλαδή και η

δική του άρχουσα τάξη, αφού την βλέπουμε να αντιπροσωπεύεται συλλογικά (κοινό), αλλά και ατομικά (νοτάριοι και καντζιλιέρηδες) στην κεντρική αυλή των Αθηνών. Μέλη επίσης της ανώτερης κοινωνικής τάξης των Ελλήνων υπηκόων συμμετείχαν ή είχαν ενταχθεί στις υπόλοιπες επαρχιακές αυλές.

Η ανεκτική αυτή πολιτική των Αντζαγιόλι, υπαγορευμένη όχι μόνο από οικονομικό συμφέρον, αλλά και από την ανάγκη απρόσκοπτης εδραίωσης της εξουσίας τους ως κληρονομικών ηγεμόνων, επεκτάθηκε στο θρησκευτικό, γλωσσικό και στον ευρύτερο πολιτιστικό τομέα. Είναι δυνατό να διατυπωθεί η άποψη ότι η μακροχρόνια συμβίωση της ίδιας ηγεμονικής οικογένειας με τους ντόπιους, καλλιέργησε μια σχέση μεταξύ κυριάρχων και υποτελών, εντονότερη από κάθε άλλη ελληνολατινική.

Απόδειξη ζωντανίας αυτής της σχέσης αποτελούν οι χωρίς προηγούμενο στις προγενέστερες κατοχές, πολιτικές συγκρούσεις στην Αθήνα μεταξύ φιλολατινικής και ελληνοφίλης φατρίας, στις οποίες αποφασιστικό ρόλο έπαιξε το εγχώριο στοιχείο».

(Πηγή: Δημ. Γιαννακόπουλος, Το Φλωρεντινοκρατούμενο Δουκάτο των Αθηνών (1385-1460). Η ηγεμονία της αστικής οικογένειας των Acciaiuoli στον λατινικρατούμενο ελλαδικόν χώρο, (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης του Ε.Ι.Ε., σελ. 252-3.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ (2)

«Να καταγράψετε τις βασικές έννοιες του μαθήματος και να τις συσχετίσετε, σε έναν πίνακα με δύο στήλες, με τις θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης». Στην παρουσίαση της εργασίας στην τάξη, απαραίτητο είναι να αιτιολογηθούν προφορικά οι επιλογές στο πλαίσιο μιας σύντομης συζήτησης στην τάξη. Ο πίνακας, πάντως, θα μπορούσε να λάβει, λίγο πολύ, την παρακάτω μορφή:

θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης	Έννοιες τον μαθήματος
Χώρος, χρόνος	Λατινοκρατία
Μεταβολή	Κατάλυση Βυζαντινής αυτοκρατορίας
Ομοιότητα – διαφορά	Χριστιανοί ορθόδοξοι και χριστιανοί καθολικοί.
Αλληλεπίδραση, επικοινωνία.	Ανταγωνισμοί, συγκρούσεις, μάχες, αντιλατινικά αισθήματα Ελλήνων.
Άτομο - σύνολο	Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος και ανασύσταση Βυζαντινής αυτοκρατορίας (1261)
Σύστημα	Ιεραρχία (αλυσιδωτή εξάρτηση) λατινικών κρατών
Πολιτισμός	Κάστρα

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (PROJECT)

Τίτλος: «Επίσκεψη σε ένα φράγκικο (ή βενετσιάνικο) καστέλι», με τον Αρχαιολογικό Οδηγό στο χέρι.

Στόχοι: Οι μαθητές:

- 1) Να συγκεντρώσουν και να εξοικειωθούν με τα ιστορικά στοιχεία που αφορούν σε ένα μνημείο πολιτισμού.
- 2) Να εκτιμήσουν την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς και μάλιστα με άμεσον, βιωματικό τρόπον (επιτόπου).
- 3) Να αναπτύξουν τις συνεργατικές, διερευνητικές και εκφραστικές δυνατότητές τους.